

JE LI NASLIDOVAN'JE ISUKARSTA MARULIĆEVA PJESMA?

Mladen Parlov

Prije nego, potvrdno, odogovorimo na pitanje u naslovu, iznijet ćemo nekoliko povijesnih podataka vezanih za pjesmu o kojoj je riječ. Pjesma *Naslidovan'je Isukarsta* nalazi se u Lucićevu *Vartlu* na lis. 141–150. Pored pjesme je, vjerojatno Kukuljevićevom rukom, napisano *De imitatione Christi Marci Maruli*. V. Jagić ju je iz *Vartla*, kao Marulićevu, objavio u SPH I jer se, kako reče, »čita u onom odlomku rukopisa *Vrtla*, za koji gori reko, da sadrži same Marulićeve stvari«.¹ Nakon što je pronašao tzv. *Hvarsku pjesmaricu* te je usporedio s *Vartlom*, F. Fancev navodi da je dio stihova (odnosno dio pjesme *Naslidovan'je Isukarsta*), koji se nalaze u *Hvarskoj pjesmarici*, preuzet iz neke veće cjeline, tj. iz *Vartla*.² Dakako, ni on ne pobija Marulićevo autorstvo spomenute pjesme.

Priredivač splitskog izdanja *Vartla* N. Kolumbić smatra, barem uključivo, *Naslidovan'je Isukarsta* Marulićevom pjesmom.³ Bilo je, dakle, očekivati da će se dotična pjesma naći i u kritičkom izdanju Marulićevih hrvatskih pjesama (*Pisni razlike*), objavljenih kao drugi svezak Marulićevih sabranih djela. No, priredivač

¹ *PJESME MARKA MARULIĆA (SPH I)*, Skupio Ivan Kukuljević Sakcinski, JAZU, Zagreb 1869, str. 8.

² Usp. F. Fancev, *Nova poezija Splitsanina Marka Marulića*, u: Rad JAZU (245), Zagreb 1933. str. 32. Autor također navodi da »od pjesama, što su iz Lucićeva 'Vrtla' ušle u I knjigu 'Starih pisaca hrvatskih' bez sigurnih dokaza za Marulićevo autorstvo, hvarska pjesmarica ima ove: Poklon svetoga križa, Potaknutje duše grišne na pokoru, Rechoratio vltima, Ke čisto hoćete na svitu živit, Duša virna pita Isukarsta« (str. 29). Među pjesme kojima nije sigurno Marulićevo autorstvo Fancev ne navodi *Naslidovan'je Isukarsta*.

³ Usp. P. Lucić, *Vartal*, Književni krug, Split 1990, str. 780. Priredivač izdanja N. Kolumbić, osvrćući se na tekst Osorsko–hvarske pjesmarice koja donosi samo manji dio pjesme *Naslidovan'je Isukarsta*, zaključuje da je »tekst *Vartla* sigurno bliži Marulićevu izvorniku. Inače — ova složena pjesma u cjelini nema nikakvih sličnosti s Marulićevim

pjesama, u seriji *Opera omnia Marci Maruli*, Josip Vončina nije smatrao *Naslidovan'je Isukarsta* Marulićevom pjesmom te je ne donosi u spomenutom izdanju.⁴ Priređivač, u studiji kojom je popratio spomenuto izdanje, navodi da postoji više kriterija kojima se utvrđuje autorstvo pojedinog pisca,⁵ te da zbog navedenih kriterija, iz spomenutog izdanja, izostavlja 22 teksta koje je prethodno V. Jagić objavio kao Marulićeve. Ipak, J. Vončina ostavlja pitanje autorstva otvorenim, navodeći da »se ne isključuje mogućnost da u budućnosti ... u Marulićev opus uđu tekstovi što mu ih danas ne bismo mogli pripisati bez kolebanja«.⁶

Mišljenja smo da navedenim kriterijima, kojima se je utvrđivalo autorstvo pojedinih tekstova, treba pridodati (barem) još jedan. Taj bi bio analiza sadržaja (duhovnog, teološkog, književnog itd.) pojedinog djela. Činjenica je da je prvi i najsigurniji pristup u tumačenju djela, bilo koje vrste, jednog autora cjelokupni opus tog istog autora. Polazeći upravo od te činjenice, mislimo da se za pjesmu *Naslidovan'je Isukarsta* sa sigurnošću može reći da je Marulićeva.

Kao što joj kaže sam naslov, tema pjesme je nasljedovanje Krista, *sequela Christi*. Autor pjesme, naš Marulić, u 372 versa iznosi program duhovnosti *sequela Christi*. Pjesma je podijeljena na manje cjeline, no u svakoj je središnji lik, lik Isusa Krista kojeg treba nasljedovati. Početni, uvodni, stihovi pozivaju čitatelja da razmišlja o Isusu te da Ga nasljeduje. Potom prelazi u pojedinosti opisujući u čemu bi trebalo nasljedovati Isusa, odnosno što i kako je Isus učinio, a što je vrijedno nasljedovanja. Autor, Marulić, ističe, odnosno piše o krepostima i otajstvima Kristova života: o poniznosti, poslušnosti, strpljivosti, ne uznositosti, siromaštvu, o tome da treba biti zadovoljan skromnom hranom, ljubavi, brizi za spasenje drugih (propovijedanje), čistoći i molitvi. Na kraju (*Zavaršen'je*, versi 348–372) opisuje lik Krista kao onog u kojem su prisutne sve kreposti te kojeg svaki kršćanin treba nasljedovati. Nasljedovanje je jedna od središnjih tema Marulićeva cjelokupnog teološkog opusa. Koliko je tema nasljedovanja Krista,

prozim Naslidovan'jem«. To ne mora ni čuditi budući da je *Naslidovan'je* Marulićev prijevod, a ne izvorni rad. Prevodeći Kempenčevo djelo *De imitatione Christi*, Marulić je nastojao da mu prijevod bude što vjerniji izvorniku (usp. M. T o m a s o v i ć, *Marko Marulić Marul*, Zagreb 1989, str. 39).

⁴ Usp. M. M a r u l i ć, *Pisni razlike*, Književni krug, Split 1993. U popratnoj studiji (*Napomene o ovom izdanju*) J. Vončina piše: »Budući da nema nikakvih dokaza o Maruliću kao autoru mnogih tekstova uvrštenih u SPH I, treba ih iz njegova opusa isključiti« (str. 16). Potom navodi 22 teksta objavljena u SPH I, među kojima i pjesmu *Naslidovan'je Isukarsta*, a koje bi trebalo isključiti iz Marulićeva opusa. Na istoj stranici J. Vončina navodi da nema izričitih dokaza o Marulićevu autorstvu za pjesme *Anka Satira* i *Poklad i Korizma*, a koje se nalaze u rukopisu HAZU (nekoć Kukuljevićev). Ipak, zaključuje autor: »Naša je književna historiografija čvrsto prihvatila da je pjesmama *Anka Satira* i *Poklad i Korizma* autor Marko Marulić« (*Idem*).

⁵ Usp. *Idem*, str. 14: »Najpouzdaniji način za utvrđivanje Marulićeva autorstva jest zapis koji izrijekom tvrdi da pojedini tekst potječe upravo od toga autora«. Potom, kao druge kriterije navodi jezičnu analizu (str. 17), metrički (vrlo nesiguran) i jezični kriterij (str. 19).

⁶ *Idem*, str. 11.

sequela Christi, zanimala Marulića, svjedoči činjenica da je ne samo preveo na hrvatski Kempenčevo djelo *De imitatione Christi*, nego je istoj temi i sam posvetio djelo istog naslova. Na žalost, Marulićevo djelo *De imitatione Christi* do dana današnjeg nije ugledalo svjetlo dana. Nasljedovanje Krista prisutno je, kako rekosmo, gotovo u cjelokupnom Marulićevu teološkom opusu. U djelu *De humilitate et gloria Christi* središnja je tema, tako da se sav kršćanski život, kako ga zamišlja Marulić, može sažeti u riječima: »*Blago slugi koji slijedi stope svoga Gospodara.*«⁷ Navedeni citat, dakako, još uvijek nije dokaz da je *Naslidovan'je Isukarsta* Marulićeva pjesma. Ali, ako navedenome dodamo odlomke *Evandelistara* posvećene temi nasljedovanja Krista, postajemo sigurni u Marulićevo autorstvo pjesme *Naslidovan'je Isukarsta*. Osobito nam je važno 24. poglavlje III. knjige *Evandelistara* koje nosi naslov *Quod oportet nos conformari Christo*.⁸ Sličnost dvaju tekstova očituje se najprije u strukturi teksta, odnosno u rasporedbi materije. Naime, redosljed podnaslova u pjesmi — *Ponižen'je, Posluh, Ustarpin'je, Uznošen'je*, itd. —, u potpunosti odgovara rasporedu materije iz poglavlja. Ipak, ne radi se samo o rasporedu materije, koji bi, premda teško, mogao biti slučajna, nego je i sam tekst gotovo identičan tekstu iz poglavlja. Uspoređujući sadržaj navedenog poglavlja i pjesme o kojoj govorimo, vidimo da je dotična pjesma u stvari prijevod navedenog poglavlja izražen u stihovima. Gotovo se radi o (doslovnom) prijevodu poglavlja, izrečenom na poetski način.⁹

U našoj analizi sadržaja pjesme *Naslidovan'je Isukarsta* te poglavlja iz *Evandelistara* (III; 24) istog sadržaja, zadovoljit ćemo se donošenjem samo nekoliko početnih stihova odnosno redaka istih. Uostalom, dovoljno je i letimično usporediti navedene tekstove da bi se uočila sličnost o kojoj govorimo.

⁷ M. Marulić, *O Kristovoj poniznosti i slavi*, Književni krug, Split 1989. str. 280, ili na latinskom: »*Beatus est servus qui Domini observat vestigia*« (str. 621). Kako je poznato, u spomenutoj knjizi — u tri dijela, Marulić iznosi (opisuje) Kristova otajstva. Njega prije svega zanima, u tome slijedi sv. Oce, osobito sv. Augustina, povijesni Krist, ukoliko je model–primjer, koji svi kršćani trebaju nasljedovati (usp., primjerice, str. 65, 67, 73, 78, 85, 86, 133, 148, 231 itd.). Nasljedovati Krista bio je program Marulićeva života i Marulićeve duhovnosti.

⁸ Služimo se splitskim izdanjem *Evandelistara* iz 1985. Ono što je, na opširan način, napisao u Ev. III, 24, Marulić ponavlja ukratko u Ev. IV, 10 — *Quod bonitas et perfectio donum Dei sit*.

⁹ Naravno, teško je reći, to se uostalom i ne usuđujemo, što je prije napisano: poglavlje ili pjesma. To uostalom nije ni važno za naš članak, jer želimo samo pokazati da se spomenuta pjesma može smatrati Marulićevom. Znamo, također, da je Marulić prevodio i druge svoje »stvari«. Primjerice, pjesma *Carmen de doctrina Domini nostri Iesu Christi pendennis in cruce, Christianus interrogat Christum respondet*, odgovara pjesmi (ne znamo što je izvornik a što prijevod) *Karstjanin Isukarsta propetoga gledajući pita a On odgovara kristjaninu*.

Naslidovan'je Isukarsta		Evangelistar III, 24
Hoć jimit vječni raj, blažen i svet biti, Isusa razmišljaj i htij ga sliditi! Nauk bo nam je bil, u Pismu toj štimo, kako je on činil, tako da činimo ...	1	I, onaj će tek ne samo gaziti poroke nego i napredovati u krepostima tko svakodnevno bude razmišljao o djelima Krista Gospodina i tko se, hodeći njegovim stopama, bude trudio da mu se što više približi ...
Ponižen'je		
Najparvo ponižen čin' da si u svemu Ter češ bit uzvišen i priličan njemu. On, buduć Božji sin, sajt se dostoja Sa nebeskih visin i put našu poja...	10	Kao prvo, dakle, pazimo u svemu na poniznost! On se, naime, koji je bio Sin Božji, udostojao postati Sin Čovječji, on koji je bio Bog postao je čovjek...
Posluh		
A sada posluh prim' kakov je u njem bil, Posluh bo nada svim Bogu je drag i mil. ⁴⁴ Kada ga iskali roditelji bihu, Pita ga pečali iskat ga jimihu? »Ne znahote li vi«, reče jim on tada, »Da je triba meni oca slušati sada?« U tom ti da je znati da ti Bogu svomu Posluh imaš dati, pri nere inomu; Roditeljem za njim, jerbo Isus ...		U toga istoga potražimo i primjer poslušnosti! Kad su ga roditelji tražili, odgovorio je: »Zašto ste me tražili? Zar niste znali da ja treba da budem ovdje, u kući svojega Oca?« To je rekao zato da bismo prije iskazali pokornost Bogu, a zatim da bismo slušali roditelje.
Ustarpin'je		
Isus tvoj starpiti hoti hudih smin'ja, Moguć jih zgubiti ganu'tjem hotin'ja. Podnese rugan'ja, kletve tere psosti, Ka klondi vezan'ja, gdi fruštán bi dosti,...	75	Od Gospodina se naučimo i strpljivosti! Provale je mržnje od strane židova smireno podnosio, a mogao ih je sve jednom jedinom riječju uništiti. Od njih je podnio psovke, kletve, lance, bičeve, batine, pogrde, čuške i pljuvanje...
Uznošen'je		
Još dobrom, ko činiš, ne htij se uznositi, 101 Al se čini ča nisi, tere se dičiti. Isus kad ozdravi gubavca nikoga, Reče mu: »Ne pravi da ti ja dah toga!« Slijepim vid kada da, reče: »Da ne znaju Ljudi čudesá ta, činite, ni naju!«...		Ali se od Gospodina naučimo kloniti hvalisanja i svojim dobročinstvima! Silazeći s gore, očistio je gubavca od gube, ali mu je naredio da to nikomu ne kaže. Slijepcima je također koje je iscijelio rekao: »Pazite da to tko ne dozna!«...
Uboštvo		
Ako ć' obslužiti još ovdí uboštvo, Za blaga jimiti nebeskoga mnoštvo, 130 Od Isusa prijat nauk toga moreš, Listo se htij pojat da skupost primoreš. Bog buduć, ki žive, hoti se roditi Od uboge dive i obog hoditi;...		K postizanju (vječne slave o.m.) služe nam i obilni primjeri Gospodinova siromaštva. Kad se imao roditi od siromašne Djevice, nije bilo za nj mjestá u svratištu, pa se rodio u staji i bio položen u jaslé ...
Pića		
O tisknoj još pići človik kuntent bude, Ki će svit odvarći da s Bogom pribude. Zadovoljan će bit, duhovno služeći, Život listo kripit Isusa slideći, 170		Također, tko bude nasljedovao Krista, bit će zadovoljan skromnom i mršavom hranom, takvom koja tijelo samo održava u životu. Punih

Dan četrdeset ki nije pil, nije jil, Zatim Vangel'je di da je pak lačan bil...		četrdeset dana nije on ni jeo ni pio i naposljetku je — kako reče evanđelist — ogladnio...
Ljubav		
A sada išćimo nauke ljubavi, Isusa molimo da nas k njoj upravi. Za ljubav človika s nebes dojde doli, ter svita selika tarpi trud i boli	201	A sada se napokon okrenimo njegovim (Isusovim) poučnim primjerima ljubavi. Radi spasenja ljudi sašao je s neba na zemlju i od Boga postao čovjek. Radi nas je podnio napore, bdijenja i muke, radi nas je umro...
Pripovidan'je		
Božjih dili šten'je trud nosit uči nas Za družih spasen'je, a ne listo za nas. Učec svaku kripost, na dobro potičuć, Da doteku milost, k Bogu se utičuć...	245	Po primjeru tog istog Gospodina naučimo se brinuti ne samo za svoj spas nego i spas drugih napajajući ih naukama života i potičući pobožnim opomenama da se usmjere na put kreposti...
Čistoća		
Ki nosiš manipul, čistoću ti je nosit, Isusov dišipul ako hoćeš hodit. Divac je, diva je ka ga je rodila, Od divca ruka je ka ga je karstila...	280	Osim toga, Kristov učenik treba da bude neoženjen i čudoredno čist. Djevac je, od Djevice se rodio i od djevca bio kršten onaj koga slijediš...
Molitva		
Napokon Isus tvoj htill te je učiti I nauk dati svoj, kako ćeš moliti. »Čin' molbu« govori, »u skrovito misto, »Pamet dvigni gori, Božja misleć listo«...	311	Gospodin nam je naš poučnim primjerom i za to kako treba pronošiti molitve Bogu... A on je zapovjedio da se molimo u tajnosti i na mjestu udaljenu od onoga što bi nas moglo ometati kako bi um bio većma usmjeren na razmišljanje o nebeskim stvarima...
Zavaršen'je		
Svaku stvar po sebi dugo bi pravljati Ku Gospodin tebi hoti napravljati. Poni, toj dobro znaj da u njem kriposti, Ke te vode u raj, najti ć' i milosti. On je sva istina, on je svaka mudrost, Spasen'ja jistvina, a božanska svitlost ...	350	I, da ne bismo odveć duljili zalazeći u pojedinosti, — i pouku i primjer za sve kreposti i svaku svetost imamo od Spasitelja našega i Gospodina, pa ih možemo od njega i sigurnije potražiti i u njega ugodnije negoli drugdje razmotriti. Naime, kako je Krist istina, to ne griješi, kako je dobrotu, ne vara, kako je mudrost, sve zna, kako je moć Božja, može sve...

Iz navedenih tekstova očita je sličnost pjesme *Naslidovan'je Isukarsta* s poglavljem *Evanđelistara* koje smo razmotrili. Čini nam se da je navedeni dokaz dostatan kako bi se Maruliću pripisala pjesma *Naslidovan'je Isukarsta*, te da će budući izdavači o tome voditi računa.*

* Kad je ovaj tekst već bio predan za tisak, ustanovio sam da je povezanost pjesme *Naslidovan'je Isukarsta* i spomenutoga poglavlja iz *Evanđelistara* još 1975. uočio Vinko Grubišić (usp. V. G r u b i š i ć, »Marko Marulić entre deux traditions littéraires: latine et glagolitique«, estratto dagli *Annali dell'Istituto universitario orientale*, Sezione slava, Napoli 1975, str. 21–55, osobito 36–38). Kako njegovo otkriće, čini se, nije bilo zapaženo u marulologiji, u dogovoru s uredništvom *Colloquia Maruliana* ipak ovaj svoj tekst predajem javnosti.

M l a d e n P a r l o v

IS THE *NASLIDOVAN'JE ISUKARSTA* A POEM BY MARULIĆ?

Till now, the poem *Naslidovan'je Isukarsta (Imitation of Christ)* could not be ascribed with certainty to Marulić. Consequently, it was not included in the volume of Marulić's collected works containing his Croatian poetry *Pisni razlike (Various poems)*. Yet, the author of the present article draws attention to the perfect correspondence running between this poem and the Latin text of the chapter 24, book III, of the *Evangelistarium* (bearing the title *Quod oportet nos conformari Christo*). The comparison of the two texts proves that the *Naslidovan'je Isukarsta* is a faithful Croatian translation in verse of the mentioned Latin text. It proves too, that we have good ground for speaking of it as Marulić's poem.